

Turandot zazní v Litomyšli poprvé s novým dokončením

Giacomo Puccini nebyl s libretem, které mu předložila dvojice Giuseppe Adami a Renato Simoni, spokojen. Dokonce jej nechal přepracovat. Svou Turandot proto nedokončil včas. V roce 1924 zemřel. Operu dokončoval respektovaný Pucciniho žák Franco Alfano.

Brněnská inscenace Turandot, která bude na II. zámeckém nádvoří v Litomyšli provedena hned dvakrát, a to ve dnech 25. a 26. června, se poprvé v České republice hraje s novým závěrem od Luciana Beria. „U obou ukončení si kladu otázku, jak by to udělal Puccini,“ říká Jiří Nekvasil, režisér brněnského představení a ředitel Národního divadla moravskoslezského v Ostravě.

Proč vám nevyhovoval závěr Alfana, v čem je Berioův lepší? Hrála roli hudební stránka nebo libreto, které nabízí otevřený konec místo šťastného závěru vítězství prince Calafa?

■ Beriovo dokončení jsme nezvolili proto, že by nám Alfanaův konec nevyhovoval. Cílem vedení opery Národního divadla v Brně bylo přivést do České republiky poprvé Beriovo ukončení opery, které mělo premiéru před deseti lety. Opera nekončí jako u Alfana happyendem, čili sborovým opakováním ústředního motivu. Arie Nessun dorma doznívá do „takového otazníku“,

jestli opravdu to, co se stalo, je happyendem. U obou konců si kladu otázku, jak by to udělal Puccini. Zná všechny Pucciniho opery. Puccini byl mistr v tom, že dovedl udělat právě tu poslední tečku za dílem. Také je pravda, že téměř všechny opery končí tragicky. La fanciulla del West je takovou filmovou melodii, jakýmsi happyendem... Nikdy však Puccini nekončí operu sborem jako Alfano. Na druhou stranu je pravda, že ji také nikdy nekončí otazníkem jako Berio. Pro diváky je zajímavé, že dochází ke zpochybnění patosu, který se na nás vrhá celé dvě a půl hodiny opery.

U Beriova konce je pro mě dráždivé, že člověk při poslechu téměř nepozná hranici, kdy Pucciniho hudba přejde do 20. století s jinými výrazovými prostředky. To je na tom velmi zajímavé. Doufám, že to bude pro diváky překvapení a objev.

Pokračování na str. 2

Generální partner festivalu

enteria
český stavební holding

Hlavní partner festivalu

**ČESKÁ
SPORITELNA**

Záštitu nad festivalem převzali

Václav Klaus,
prezident České republiky,
Jiří Besser,
ministr kultury České republiky
Radko Martínek,
hejtman Pardubického kraje

Spolupřadatelé festivalu

Pardubický kraj, Město Litomyšl
a Smetanova Litomyšl, o.p.s.
za finančního přispění
Ministerstva kultury České republiky,
ve spolupráci s Národním památkovým
ústavem, Státním zámekem Litomyšl
a Bohemian Heritage Fund

Ředitel festivalu Jan Pikna: Šostakovičovu symfonii Babí Jar je třeba uvádět

Hudba může přinášet strhující zážitky, může navozovat pohodu, odpočinek, může ale také burcovat. Šostakovičova 13. symfonie nás provázela, když jsme se štábem České televize natáčeli památníky v Kyjevském parku, na místě, kde bývala rokle Babí Jar, a kde se odehrál před sedmdesáti lety strašlivý příběh prvního nacistického masového vyvraždění tamních Židů. V době naší návštěvy však média právě připomínala jiný masakr, ten v Srebrenici, který se odehrál mnohem později, vlastně

skoro dnes. A tak nebylo možno si neuvědomit skutečný význam prvního Jevtušenkova verše v symfonii: „Nad Babím Jarom pamjatnikov nět...“. Pomníků je spousta, ale chybí lítost, ponaučení, změna k lepšímu... Koncert Babí Jar považuji za to nejdůležitější, co letošní ročník Smetanovy Litomyšle přináší. Je dobře, že hudba dokáže připomínat. Snad má i sílu měnit. Je třeba uvádět Šostakovičovu symfonii Babí Jar.

Jan Pikna

Turandot zazní v Litomyšli poprvé s novým dokončením

Pokračování ze str. 1

Beriova verze z roku 2002 vychází z dochovaných Pucciniho poznámek, které Alfano ignoroval - chybí symfonická mezihra pro zázračný polibek Calafa s Turandot, během které se Turandot promění, je obměkčena polibkem... Lze podle vás říct, že Beriova verze je více autentická?

■ Bezesporu není autentická. Pracuje s motivy ve svém beriovském jazyku. Puccini by tu hudbu takto jistě nenapsal. Jazyk není Pucciniho. Berio bere operu jako jakýsi otevřený systém a jednotlivé motivy modifikuje. Nějak operu ukončit představuje vždy velkou výzvu. Myslím, že jeden čínský skladatel dokončil podle Pucciniho poznámek operu tím způsobem, že v závěru zní píseň Jasmínové květy, která je použita v prvním dějství. Také by nebylo špatné zkusit ukončit Turandot tam, kde Puccini zemřel, to znamená smrtí Liu, a nechat otázku zcela nezodpovězenou... Turandot s Beriovým koncem poprvé zazněla v Brně, nyní bude možnost slyšet ji v Litomyšli.

Vaše provedení akcentuje monumentalitu díla. Na jevišti je celou dobu sbor a v některých momentech více než sto účinkujících. Není žádným tajemstvím, že brněnské jeviště je největším v ČR. Muse-li jste nějak inscenaci přizpůsobit provedení na festivalu?

■ Samozřejmě. Nicméně základní princip dvou tribun, které jsou obsazeny sborem a tvoří jakousi dekoraci, zůstává stejný. Opera je řešena tak, že před námi ožívá obraz čínské terakotové armády, který známe z archeologie. Monumentalita je samozřejmě jedna z rovin díla, a to rovina poměrně zásadní a dominantní. V naší inscenaci ji samozřejmě reflektujeme. Není to však rovina jediná. Je zde také velká rovina divadelní. Ta nespočívá jen v traktaci

Režisér Jiří Nekvasil

příběhu celého, demonstrativnosti, ale i ve figurách tří ministrů Ping, Pang, Pong. Libreto vychází z komedie Turandot Carla Gozziho, který tuto čínskou pohádku zpracoval svým jazykem, jazykem magické commedie dell'arte. Postavy ministrů jsou vlastně klasickými figurami tohoto žánru. V naší inscenaci mají podobu tří klaunů, komentátorů. Rozhodli jsme se, že nebudeme vytvářet prvoplánovou čínskou iluzi a la ozdoba v čínských restauracích. Snažili jsme se obsáhnout všechny roviny díla, jak monumentalitu, tak jakousi magičnost, odkazy na orientální divadlo i commedii dell'arte. To je právě případ vedení postav ministrů Ping, Pang, Pong.

Na jaké další aspekty musíte brát jako režisér inscenace ohled, pokud se provádí na open air festivalu?

■ Brněnská inscenace pracuje třeba s technologiemi vyvýšených podlah či bohatším světelným parkem, který Janáčkově divadlo nabízí. Také musí dojít k určitým redukci pohybu hlavních tribun a pohybu stolů, které jsou v Janáčkově divadle. Zážitek naopak umocní nádherná atmosféra nádvoří na litomyšliském zámku, kterou mám velmi rád. Svým způsobem to budou dvě premié-

ry, které z velké části využívají potenciál brněnské inscenace.

Proč jedete do Litomyšle ve dvou obsazeních?

■ To je spíš otázka pro správu opery... Myslím ale, že je to zcela logické. Hlavní pěvecké party jsou velmi náročné. Podat kvalitní výkon dva večery po sobě je možné, ale je to svým způsobem riskantní, to je jedna věc. Druhá věc je, že obě obsazení jsou velmi kvalitní. Vynikající je Eva Urbanová, která tuto roli zpívala na řadě českých i světových scén. Objevem pro mnohé bude maďarská sopranistka Szilvia Rálik, která je jiným typem pěvkyně... Myslím, že by stálo za to jít na obě představení a obě obsazení. To se týká dvou Calafů - vystoupí známý slovenský tenorista Michal Lehotský a proti němu také v Čechách známý Mario Zhang, kanadský tenorista. Zhang před naší premiérou zpíval tuto roli ve vídeňské Volksoper. Myslím, že mu Calaf typologicky i hlasově opravdu sedí. Je pro nás velká čest představit, že Brno má dvě vysoce kvalitní obsazení.

Jak se cítíte před zítřejší premiérou Cardil-laca Paula Hindemitha v Národním divadle moravskoslezském v Ostravě?

■ Cítím se jako před premiérou, pln očekávání. Představujeme totiž ostravskému publiku a vůbec publiku v českých zemích dílo, které zde nezaznělo více než 85 let. Je to velmi náročný úkol pro celý soubor. Myslím, že všichni odvedli obrovský kus práce, a to jak sbor, tak orchestr. Máme skvěle obsazení. Sólistou v obou obsazeních je vynikající barytonista Jacek Strauch, zatím bez alternace. Věřím, že premiéra vyjde jako zkoušky a veřejná generálka. V Litomyšli povím, jak to dopadlo.

Ptal se Prokop Souček
foto František Renza

Po deseti letech opět Turandot

V roce 2001 byla na festivalu uvedena Pucciniho poslední opera Turandot pouze koncertně, po deseti letech ji uvádíme ve scénické podobě a to hned dvakrát. Druhý muž italské opery (hned po Verdim) napsal oper celkem dvanáct: Le villi, Edgar, Vlastovka, Manon Lescaut, Madame Butterfly, Tosca, Bohéma, Děvče ze zlatého západu, Plášť, Sestra Angelika, Gianni Schicchi (poslední tři tvoří triptych, hraný obvykle v jednom večeru). A zmíněnou Turandot, kterou již na sklonku života nestačil dokončit celou. Puccini zemřel v roce 1924 ve svých 65 letech na rakovinu krku, byl silným kuřákem. Většina těchto operních děl, snad až na ty tři rané, se těší dodnes trvalé popularitě. V Litomyšli jsme z těch nejlepších zhlédli

Pucciniho Madame Butterfly v Litomyšli, r. 2009, vpředu Jordanka Derilova jako Cio-Cio-San

takřka všechny až na Bohému, která na litomyšliské uvedení ještě čeká.

Před deseti lety patřil 43. ročník Smetanovy Litomyšle k těm, kterým přálo počasí v historii festivalu nejméně. Koncertnímu provedení ve značném chladu kralovala v titulní roli Eva Urbanová, ostatní obsazení bylo vesměs zahraniční. Druhou hlavní rolí je postava prince Calafa, jehož slavnou závěrečnou árii Nessun dorma proslavil svým nezapomenutelným legatem především Luciano Pavarotti. Zde jsme ji tehdy slyšeli v podání tenoristy Ernesta Grisalese. Další větší role vytvořili Peter Mikuláš (Timur), Youngok Shin (Liu), či Ivan Ožvát (Altoum). Ze sólistů roku 2001 zůstala dnes pouze právě Eva Urbanová, která bude zpívat druhé představení.

Zdeněk Vandas
foto František Renza

Proč zhudebnil katolický skladatel protestanský text?

Program koncertu s názvem Symphonia Gregoriana tvoří dvě skladby, jejichž doba vzniku je vzdálená více než 200 let.

Starší z nich vznikla v době pozdního baroka. Její autor Jan Dismas Zelenka ji napsal v Drážďanech, kde tehdy působil v dvorním kostele saského kurfiřta. Žalm Chvalte Boha silného je jedinou dochovanou Zelenkovou kompozicí na český text. Dodnes není jednoznačně zodpovězena otázka, pro koho Zelenka vlastně žalm zhudebnil. Text byl převzat z Bible kralické, což svádí k domněnce, že katolický skladatel byl v kontaktu s evangelíky, kteří prchali z Čech před náboženským útlakem a usazovali se v protestantském Sasku. Skladba byla zajisté určena k nějaké významné udá-

losti, neboť zpívaný text je bohatě doprovázen ansámblem nástrojů, které dodávají žalmu zvláštní lesk.

Petr Eben, autor skladby Symfonia gregoriana, byl od útlého mládí spjat s chrámovým prostředím. V době druhé světové války byl možná jedním z nejmladších varhaníků u nás. Za varhanami sedával již jako desetiletý chlapec. Není proto divu, že se k varhanám vracel i jako skladatel. Jeho Koncert pro varhany a orchestr č. 1 z r. 1954 má podtitul Symphonia gregoriana. Tento název vede ke gregoriánskému chorálu, ale také poněkud usměřňuje jednoznačné zařazení skladby jako koncert. Jde totiž spíše o symfonii s koncertantními varhanami. Ale ať už je skladba označena jako koncert nebo symfonie, posluchače jistě zaujme její sym-

fonický charakter stejně jako zvuk varhan s mohutným vyzněním v brilantním koncertantním finále.

Jana Vojtěšková

Drážďanský Frauenkirche, Zelenkovo dlouholeté působiště

Petr Eben nejčastěji hraný skladatel nové doby

Hudba druhé poloviny 20. století je jiná, než bývala ta za dob Smetany, Verdiho, či Čajkovského. Jakoby moderním skladatelům, pokud jde o melodiku, chyběla invence, potřebná nápaditost. Přesto se mnohá jejich hudební díla hrát a poslouchat dají. A hrají se i na našem festivalu. Nejčastěji frekventovaným autorem nové doby zde je nesporně Petr Eben. Byl několikrát i přímým účastníkem, dokonce i účinkujícím v Litomyšli. Díla Petra Ebena, který zemřel ve svých 78 letech v roce 2007, se až dosud na festivalu hrála osmnáctkrát. Poprvé tomu bylo již v roce 1989. Jednalo se o Pražské Te Deum, které tu pak zaznělo ještě

dvakrát (1994 a 1997). Významným počinem bylo uvedení Ebenovy církevní opery

Jeremias v roce 1998. Ta se hrála několikrát pouze v pražské katedrále a pak na našem litomyšlském festivalu. V titulní roli tehdy vystoupil barytonista Ivan Kusnjer, vedle něho další významní sólisté Národního divadla, například Miloslav Podskalský, Lenka Šmídová, Jiří Kalendovský. A také rodák z nedalekého Svojanova Dalibor Jedlička, pro něhož to bylo poslední z jeho devíti vystoupení na Smetanově Litomyšli. S Petrem Ebenem také zde několikrát vystupoval i jeho syn, populární moderátor a herec Marek Eben. V potřebné kvalitě zajistil umělecký přednes třeba v roce 2002 v pořadu Labyrint světa a ráj srdce nebo ve varhanní skladbě JOB (2008). Před rokem se na festivalu hrála Ebenova kantáta pro mužský sbor Pocta Karlu IV.

Zdeněk Vandas

Na propagaci festivalu přispěla i Evropská unie

Smetanova Litomyšl je důležitou součástí cestovního ruchu Pardubického kraje. V období konání festivalu přijíždí do Litomyšle tisíce návštěvníků z celé republiky i ze zahraničí. Reklamní kampaň spojená s festivalem tedy propaguje nejen město Litomyšl, ale zároveň i Pardubický kraj. Také proto se podařilo pořadatelům na propagaci získat dotaci z Regionálního operačního programu NUTSII Severo-

východ, z níž je spolufinancována řada propagačních tiskovin, plošná inzerce v odborných časopisech a na internetu, vyroben byl také spot pro vysílání v České televizi. V průběhu konání festivalu bude díky Evropské unii možno sledovat zpravodajství v České televizi, na internetu a vydávány budou festivalové noviny. Dotace je poskytnuta nejen na letošní ročník, ale i pro rok 2012.

-red-

Navštivte zámek za snížené vstupné

Navštivte jedinečnou památku, která patří k evropským klenotům renesanční architektury. Po předložení platné vstupenky na některý z pořadů Smetanovy Litomyšle Vám bude v pokladně Státního zámku Litomyšl místo obvyklých 120 korun účtováno pouze 70 Kč. Akce platí pro obě hlavní prohlídkové trasy, a to až do konce 53. ročníku festivalu.

Kühnův dětský sbor je v Litomyšli doma

Kühnův dětský sbor, jedno z nejvěhlasnějších pěveckých těles u nás, vystoupí 28. června ve Smetanově domě. V čele tohoto uskupení stojí již řadu let sbormistr Jiří Chvála.

Vaše nejstarší fotografie, kterou jsme objevili v litomyšlském muzeu, pochází ze zahájení Roku české hudby 1987... Tehdejší koncert se odehrál ve Smetanově domě. Vzpomínáte si na toto vystoupení?

■ Ano, pak jsme jsme ještě zpívali na náměstí u pomníku Bedřicha Smetany, to si vzpomínám. Do Litomyšle jsme ale jezdili už dříve, často s Národním divadlem jako součást sboru.

Jak vnímáte proměnu, kterou Smetanova Litomyšl prošla v posledních letech?

■ Trochu jsem se obával, že festival zanikne. Má však obrovskou tradici, delší než šedesát let. Dříve bylo vše financováno státem. Obdivuji dnešní vedení festivalu za to, že dokáže tento podnik finančně zabezpečit. I programově je Smetanova Litomyšl daleko bohatší než dříve, dramaturgie je ohromně široká, má veliký záběr a různorodost jednotlivých pořadů je opravdu velká. Přitom hlavní důraz stále spočívá na uvádění děl české a světové operní literatury. Oceňuji zejména ty velké projekty oratorních a kantátových koncertů i dobrý výběr témat. V tomto smyslu je festival velice nápaditý a průbojný.

V čele sboru stojíte již od roku 1967. Dokážete odhadnout, kolik dětí za tu dobu prošlo sborem pod vaším vedením?

Jiří Chvála

■ Od roku 1967, to je pravda... Jsou to jistě stovky, a možná i tisíce dětí. Obměna dětského sboru je velice častá, takže jich byla opravdu dlouhá řada. Některé z nich se uplatnily ve sféře hudební kultury i jako zpěváci. Byly tam výrazné typy jako Yvona Škvárová, Jaroslav Březina, Martina Bauerová, Zdeněk Harvánek a další, i mladší. Mám radost z toho, že jim zpívání v dětském sboru dodalo inspiraci a oni si tak zvykli na určitou náročnost, kterou potom, jak často sami tvrdí, uplatňovali při studiu a pozdější profesionální kariéře.

Co považujete za svůj největší úspěch v čele sboru?

■ Těžko říct. Úspěchů byla celá řada, umístění v soutěžích, vystoupení na festivalech, velká opakovaná turné po Japonsku,

Jižní Koreji, Singapuru, Malajsii ... Jedním z takových velkých úspěchů bylo naše vystoupení v newyorské Carnegie Hall - to bylo v roce 2001. Za náš největší úspěch ale opovažuji to, že stále spolupracujeme s předními operními scénami a koncertními tělesy.

Připravili jste si pro Litomyšl něco, co jste doposud nezpívali?

■ Letos v Litomyšli provedeme tři sbory pro ženské hlasy od Bohuslava Martinů. Jsou to tři Písně posvátné, také bývají označovány jako Legendy. Je to takový zajímavý, průzračný, čistý Martinů na lidové texty s duchovní tematikou. Dětský sbor s průvodem sólových houslí.

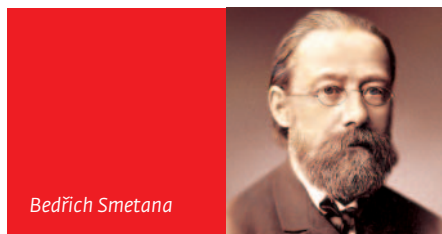
Ptali se Prokop Souček a Šimon Voseček

Zahájení Roku české hudby 1987, Kühnův dětský sbor a sbormistr Jiří Chvála

Bedřich Smetana: Písně trojhlasé

Smetanův jediný soubor ženských sborů z roku 1878 vznikl na objednávku skladatelova přítele a někdejšího společníka v hudebním ústavu i ve vedení pražského zpěváckého spolku Hlahol Ferdinanda Hellera. Ten byl učitelem na dívčích školách v Praze a koncem 70. let obohatil jinak chudou sborovou literaturu novým zpěvníkem s repertoárem vhodným pro sborový zpěv s názvem Sbírkka písní k potřebám ve vyšších ústavech školních, v domácnosti i v koncertech. V této souvislosti požádal o kompozici nových skladeb i Smetana a poskytl mu pro tento účel básnické texty. Smetanův autograf díla, do kterého zapsal Smetana také klavírní doprovod, je dnes bohužel neznámý. Vzhledem k tomu, že publikace, pro kterou si Heller sbory vyžádal, uváděla zásadně jen tříhlasé zpěvy bez doprovodu, Smetana souhlasil s tím, že klavír může odpadnout a komponoval sbory tak, aby byly svébytnými skladbami a capella. Jediným známým autografem díla tak zůstává tužková skica, do níž skladatel zaznamenal jednotlivé sbory bez klavírního průvodu v pořadí: Přiletěly vlaštovičky, Za hory slunce zapadá a Má hvězda. Podobně jako v ostatních Smeta-

Bedřich Smetana

nových skicách se od konečné podoby liší v řadě detailů. Definitivní znění jednotlivých sborů (bez klavírního doprovodu) známe z Hellerovy výše zmíněné sbírky vydané roku 1881 a čtených dalších vydání, které z ní vycházejí.

V prvním sboru Má hvězda Smetana zhuďbenil prostou básničku Bedřicha Pešky (1820-1904), autora příležitostných, převážně vlasteneckých veršů, na jehož lyriku komponovali sbory i Karel Bendl, Ludevít Procházka či Jan Malát. Lidově laděné verše na ukolébavkovém hudebním základu vystihují pocity dívky, hledající po setmění na nebi svou hvězdu. Druhý sbor Přiletěly vlaštovičky, zkomponovaný na text J. V. Sládka (1845-1912), má živý charakter.

Sládek tímto poprvé vstoupil do oblasti hudby, kde se později, zejména díky Foersterovi, uplatnil jako jeden z nejoblíbenějších českých básníků. Jsou to prosté verše o vlaštovkách, které zjara přiletěly a přinesly veselí, ale jejich následný odlet přinesl nostalgii. Text třetího sboru Za hory slunce zapadá začíná líčením klidného podvečera. Je to však jen introdukce k následujícím veršům o noci zoufalého člověka. Nabízí se, že Smetana vložil do tohoto zpěvu leccos z vlastních bolestných prožitků - komponoval jej v období nemoci a ve sklíčeném duševním stavu. Podobně tak v časové blízkosti tohoto díla promítl svou nelehkou životní situaci například i do kvartetu Z mého života.

Tři ženské sbory jsou krásným dílem, které možná pro svůj speciální ráz a jemnost zůstaly poněkud ve stínu ostatních Smetanových kompozic. Premiéra sborů se konala zásluhou Smetanova přítele Rudolfa Thurna-Taxise a jeho choti Jenny, nadšených propagátorů Smetanovy hudby, v roce 1879 v Kroměříži. Tamní pěvecký sbor Vlastimila provedl 19. ledna sbory Má hvězda a Přiletěly vlaštovičky a 25. března pak všechny tři skladby. **Kateřina Viktorová**

Šostakovič se nehraje v Litomyšli poprvé

Před šesti lety na na 47. ročníku Smetanovy Litomyšle v roce 2005, vystoupila Česká filharmonie s dirigentem Vladimírem Válkem. V první polovině pořadu se hrál Koncert pro housle a orchestr Petra Iljiče Čajkovského. Hlavním programem večera byla po přestávce Leningradská symfonie č. 7 C dur Dmitrije Šostakoviče. Jeho hudba však zněla už v roce 1960. Tehdy zde soubor opery Slovenského Národního divadla Bratislava předvedl tři svoje inscenace Smetanových oper - Dalibora, Prodanou

Dmitrij Šostakovič

nevěstu a Hubičku. K tomuto programu bylo zřejmě z tehdejších ideových důvodů

přidáno době poplatné vystoupení souborů Lidové umělecké tvořivosti. Kterési z těchto těles zapělo i Šostakovičovy tituly „Odsouzeným“ a „Dál přátelé“. Za zmínku stojí, že tenkrát mimo jiné zazněly i skladby s hrdými názvy „Příchod Rudé armády“ Václava Dobiáše nebo „Píseň o straně“ Jana Seidla. To musel být nádherný večer... Šostakovičova symfonie „Babí Jar“, kterou uslyšíme 29. června, bude však zcela z jiného těsta.

Zdeněk Vandas

Zakázaná symfonie Dmitrije Šostakoviče

V místě s poetickým názvem Babí Jar se v září 1941 odehrál masakr, při němž zvláštní oddíly SS, tzv. Einsatzgruppen, během dvou dnů postřílely 34 tisíc kyjevských Židů. Celkový počet obětí se do konce okupace Kyjeva (září 1943) odhaduje na bezmála 200 tisíc, mezi nimi byli v první řadě Židé, členové komunistické strany a představitelé sovětské moci, vojáci Rudé armády coby váleční zajatci, Romové, duševně nemocní, homosexuálové atd.

Sovětský režim se po válce usilovně snažil tragédii nepřipomínat. Důvodem byla oficiální doktrína o boji proti sionismu a beznárodním kosmopolitismu, jež v podstatě vyrůstala z hlubokých kořenů velkoruského antisemitismu. Doktrína reagovala na vznik Státu Izrael v roce 1948, který se proti původním Stalinovým představám nestal sovětským satelitem, přestože jeho existenci uznal Sovětský svaz jako jeden z prvních, ještě před Spojenými státy. Tragédie v Babím jaru byla záměrně bagatelizována a opomíjena, což vedlo ke vzniku občanského hnutí za postavení památníku jejím obětem, v jejímž čele stál mj. spisovatel a válečný reportér od Stalingradu Viktor Někrasov nebo ukrajinský spisovatel Ivan Džuba. Přelomovou událostí se však stala až publikace básně Babí Jar masově populárního básníka Jevgenije Jevtušenka v Literárních novinách 19. září 1961, tedy v předvečer 20. výročí masakru kyjevských Židů. Báseň začíná výmluvným

veršem „Nad Babím jarem pomník nevidět...“ a kyjevskou tragédií kontextuálně přidává k dějinám evropskému antisemitismu a jeho nejzřetelnějším projevům (Dreyffusova aféra, osud Anny Frankové, pogrom v Bělostoku). Báseň vzbudila bouři nevole na nejvyšších místech, stejně jako vyvolala nadšení v občanské společnosti.

Památník obětem masakru v místech, kde bývala rokle Babí Jar

Ikona sovětské současné hudby skladatel Dmitrij Šostakovič se rozhodl složit na slova básně jednovětou symfonickou poému pro sólový bas, mužský sbor a orchestr, kterou dokončil na jaře roku 1962. Po přečtení Jevtušenkovy tehdy nové sbírky Vzmach ruky se však rozhodl dílo rozšířit a s použitím dalších čtyř básnickových textů vytvořil kolosální pětivětou symfonii, v níž hudebním syžetem spojil básně, které spolu jinak tematicky nesouvisí. Takto vzniklá 13. symfonie se rázem z truchlivého requiem za oběti v Babím jaru proměnila ve vysoce aktuální hudební svědectví o nejsoučasnější sovětské realitě. Sovětský režim se různými obstrukcemi snažil uvedení díla zabránit a premiéru ze strachu odmítl dirigovat do té doby dvorní Šostakovičův dirigent Jevgenij Mravinskij. Nakonec premiéra proběhla s obrovským úspěchem v prosinci 1962 ve Velkém sále Moskevské konzervatoře. Symfonie sice nebyla oficiálně zakázána, byly jí však určeny pouze scény oblastních filharmonii a Jevtušenko přes skladatelův nesouhlas přepsal v první větě dvě sloky tak, aby více akcentoval nežidovské oběti v Babím jaru.

Pokračování na str.6

Film, opera, koncert. To je FOK!

Známý orchestr FOK byl založen už v roce 1934. Zkratka v názvu (FOK) tehdy znamenala „Film - opera - koncert“. Oficiálně se jedná o Symfonický orchestr hlavního města Prahy FOK. V jeho čele stáli vždy dirigenti světového jména, jmenujme namátkou Václava Neumanna, Zdeňka Košlera, Vladimíra Válka. Přestože označení prvních dvou hudebních priorit (film - opera) už dnes příliš neplatí, značku FOK si významné těleso pochopitelně ponechalo. Ale její třetí část - koncert - tím se soubor v Litomyšli prezentuje pravidelně. Záběr FOK je zde však daleko širší a pestřejší. Doprovázel

Dagmar Peckovou při jejím koncertu „Říkejte mi pane“, účinkoval s Pavlicovým Hradišťanem v pořadu „Chvění“. Je tělesem, které festival zahajovalo nejčastěji (1996, 1999, 2002, 2003), jednou byl pro změnu FOK také aktérem koncertu závěrečného. Soubor pořádá též zahraniční zájezdy, například před rokem koncertoval v Japonsku. Ano, Symfonický orchestr hlavního města Prahy a Smetanova Litomyšl - to patří neodmyslitelně k sobě. Letos zde bude účinkovat při významném večeru s titulem Babí Jar pod taktovkou Zdeňka Mácala.

Zdeněk Vandas

Babí Jar. Symfonie, která vyburcovala veřejnost

Dmitrij Šostakovič je bezpochyby posledním velkým skladatelem hudebních dějin, jehož symfonické dílo je bráno zcela vážně. Zatímco mezi skladateli nové hudby v současnosti zažívá žánr opery renesanci, symfonie je v zemích „západního bloku“ již od padesátých let definitivně „out“. Snad je to kvůli jejím monumentálním rozměrům schopným sloužit diktaturám, snad proto, že symfonie si obvykle klade nárok nastavit světu zrcadlo. Kdo si na to troufne v našem nepřehledném světě?

V Sovětském svazu byla ovšem situace společensky jaksi zakonzervovaná, a proto bylo Šostakovičovo symfonické úsilí zcela legitimní, a to i v době, kdy se ve střední a západní Evropě skladatelé dávno odvrátili od epických symfonických ploch. Šostakovič mohl bez uzardění psát symfonie mimo jiné i proto, že v socialistické společnosti nebylo možné pranýřovat stávající poměry přímo. To pochopitelně vybízelo k umělecky zakuklené kritice a dávalo jeho symfoniím skrytý obsah.

Šostakovičovi byl ze Stalinovy milosti darován dlouhý život a tak se mu poštěstilo dokonce prolomit magickou hranici devíti symfonií, která od Beethovena zůstávala nepřekonaná. Seznam jeho symfonií čítá patnáct vesměs monumentálních děl.

V období Velkého teroru, na konci třicátých let, vydal Stalin přísně tajný „ukaz“, v němž bylo výslovně zakázáno zatčení a mučení několika nejprominentnějších osobností Sovětského svazu, mimo jiné i Šostakoviče. Osoby jmenované v dokumentu neměly o jeho existenci samozřejmě nejmenší tušení. Šostakovič spal několik měsíců oblečený, kuffík s osobními věcmi pod postelí, připraven kdykoliv být zatčen. Mohl pouze bezmocně sledovat, jak byli lidé z jeho nejbližšího okolí zatýkáni a deportováni. Později se vyjádřil, že čekání na popravu je jedním ze stálých témat jeho skladeb.

Třináctá symfonie zaujímá v Šostakovičových osobních dějinách zvláštní místo. Babí Jar je prvním symfonickým dílem od kom-

pozice jeho druhé a třetí symfonie, v níž skladatel znovu předepsal vokální složku. Jako by chtěl napravit „hříchy z mládí“, kdy masovým zpěvem oslavoval vítězství revoluce. Všechny jeho symfonie mezi Třetí a Třináctou na text rezignují a můžeme předpokládat, že měl pro to dobré důvody. Teprve Třináctá toto vokální mlčení prolomuje.

Je pravděpodobné, že Šostakovič revoluci viděl koncem dvacátých let, kdy vznikly jeho dvě rané vokální symfonie, v zásadě pozitivně. Skutečně se v prvních letech výstavby socialismu v Sovětském svazu dýchalo volněji než za carského Ruska. Země byla baštou prvotřídní evropské avantgardy, srovnatelné jedině s avantgardou německou. A Šostakovič byl její nedílnou součástí. Se Stalinovým upevněním moci se situace postupně měnila. Jeho doktrína „permanentní revoluce“ rozpoutala během několika let teror, který v dosavadních dějinách lidstva neměl obdoby, a se socialismem ostatně pranic společného. Pokud si Šostakovič v letech Stalinovy vlády chtěl zachovat úctu před sám sebou, musel spoléhat na čistě hudební prostředky a na příslovečný nedostatek humoru u diktátorů, aby sarkasmus a hořkost v jeho hudbě nebyly odhaleny. Jistě není náhoda, že právě humor je jedním z témat třinácté symfonie. Zkomponovaná roku 1961, trpí si mluvit dosti jasným jazykem. Období „tání“ za Chruščevovy vlády poskytlo občanské společnosti poněkud více možností se zapojit do veřejného dění.

Židovskou katastrofu druhé světové války sovětská moc bagatelizovala tvrzením, že nesmí být zveličována na úkor utrpení ostatních národů, především Rusů a Ukrajinců. Babí Jar se přesto po válce stala neoficiálním poutním místem sovětských Židů přeživších válku, a to nebylo rozhodnuto roklí zasypat definitivně a postavit přes ni silnici.

V této situaci, roku 1961, byla zveřejněna Jevtušenkova báseň o masakru, která vzbudila velkou pozornost, i Šostakovičovu. Skladatel oslovil tehdy ještě málo známého básníka a požádal ho o svolení text zhudebnit. *Pokračování na str. 8*

Babí Jar, místo genocidy

Po dobytí Kyjeva německou armádou koncem září 1941 vylepili příslušníci čerstvě založené ukrajinské milice po městě vyhlášku tohoto znění:

Židé žijící v Kyjevě a jeho okolí se dostaví 29. září 1941 v 8 hodin ráno na roh ulic Melnichovská a Dochturovská (poblíž hřbitova). S sebou si vezmou osobní doklady, cennosti, peníze, teplé oblečení, spodní prádlo atd. Všichni Židé, kteří neposlechnou toto nařízení a budou přistiženi kdekoli jinde, budou zastřeleni. Všichni civilisté, kteří vniknou do budov evakuovaných Židů a odcizí jejich majetek, budou zastřeleni.

Židé, kteří se shromažďovali podle nařízení vyhlášky, očekávali přesídlení. Avšak Obergruppenführer Friedrich Jeckeln, vrchní velitel SS a policie na Ukrajině, naplánoval krvavou akci v Babím Jaru, půldruhého kilometru dlouhé roklí, rozkládající se mezi třemi kyjevskými obvody. Kolem byly lesy, hřbitovy a zahrádkářské pozemky. Rokle měla strmé stěny a jejím dnem protékal potok. Ráno 29. září 1941 na určeném místě Židy očekávalo Sonderkommando 4a, které-

mu velel Standartenführer Paul Blobel (*1894-1951), dva oddíly policejního praporu Jih a ukrajinská milice. Po tříkilometrovém pochodu z centra se shromáždění nešťastníci dostali k místu, kde je ukrajinská ozbrojenice dělila do skupin po 30 až 40 lidech. Poté Židé odložili své osobní věci a postoupili ke stolům, za kterými seděl personál štábu Einsatzgruppe C a odebíral cenné věci a osobní dokumenty, které před zraky „evakuovaných“ trhal a házel na hromadu. Dále skupiny postupovaly koridorem složeným z vojáků se psy. Ten vyústil na prostranství obestoupené ukrajinskou milicí, kde bylo Židům nařízeno odložit oděvy. Kdo se zdráhal vysvléci donaha, byl nemilosrdně skopán a zbit. Poté sestupovali do rokle, kde si je převzala Schutzpolizei a donutila jednoho po druhém ulehnot obličejem k zemi. Další oběti již uléhali na své mrtvé předchůdce. Bez rozdílu - muži, ženy a děti jeden po druhém uléhali a muži popravčí čtyři je stříleli zezadu ranami ze samopalu. Masakr v Kyjevě ve dnech 29. a 30. září 1941 si vyžádal život 33 771 Židů.

Alexandr Jeništa

autor je historik

Zakázaná symfonie Dmitrije Šostakoviče

Pokračování ze str. 5

Uvedení v zahraničí bylo Svazem sovětských skladatelů zapovězeno zcela. V Československu se premiéra 13. symfonie konala až v listopadu 1983, kdy ji pod vedením Jaromíra Nohejla uvedl Symfonický orchestr hl. města Prahy FOK spolu s Pražským mužským sborem (sbormistr Miroslav Košler), v sólovém partu s Karlem

Bermanem. Unikátní na českém provedení byl překlad libreta z pera Miloslava Uličného, který bude nyní poprvé uveden v tištěné podobě v programu koncertu na Smetanově Litomyšli 2011.

13. symfonie Dmitrije Šostakoviče, okolnosti jejího vzniku i svízele, které ji doprovázely při uvádění na domácích i světových pódii, jakoby nenápadně potvrzovaly

tezi o fundamentální spřízněnosti dvou největších totalitních systémů 20. století – nacismu a komunismu. Stejně tak je dodnes toto velkolepé dílo důkazem nespoutanosti a síly geniálního uměleckého vyjádření a potvrzením podstatné role umění v boji člověka za jeho lidská práva a svobodu.

Alexandr Jeništa

autor je historik

Pardubický kraj... Vaše aktivní dovolená

Pardubický kraj skýtá bohatou a pestrou nabídku pro vyznavače aktivní dovolené a odpočinku. Velehory ani moře u nás sice nenajdete, přesto máme co nabídnout...

Region nabízí hustou a kvalitně značenou síť turistických tras. Ty jsou napojeny na naučné stezky seznamující návštěvníky s nejzajímavějšími místy Pardubického kraje. Krásy kraje si můžete vychutnat také z vyšších míst prostřednictvím rozhleden a městských věží. Pěkný výhled na oblast Toulouvcových maštalí, Železných hor, Orlických hor a za dobrého počasí i Krkonoš se Vám nabízí z Toulouvcovy rozhledny na Jarošovském kopci, ale rozhleden je v kraji samozřejmě mnohem více. Vystoupíte-li na ně, získáte tak pohled na překrásnou a členitou krajinu od rovin až po hornatiny nebo na historická jádra měst. Můžete také nasednout na kolo a šlápnout do pedálů. Jsme totiž vyhledá-

Přehrada Seč na Chrudimsku

vaným regionem pro cykloturisty. Může za to neustále se rozšiřující síť cyklostezek. Vybrat si můžete z bohaté nabídky tras od náročných horských masivů až po relaxační cesty rovinnými částmi. Aktuální přehled všech cyklostezek naleznete na oficiálním turistickém portálu Pardubického kraje www.vychodnicechy.info.

■ Pardubický kraj a koně patří k sobě. Není náhoda, že nejstarší hřebčín v České republice je v Kladrubech nad Labem, nejtěžší dostih kontinentu je Velká pardubická steeplechase a že muzeum koní je ve Slatiňanech. A už vůbec není náhoda, že právě ve východních Čechách jezdecké hippo stezky prožívají velký boom. Značené jezdecké stezky (bílý čtverec s modrým, červeným nebo žlutým kruhem uprostřed) se ve východních Čechách táhnou v délce téměř 600 km. Regionem prochází tzv. páteční jezdecká stezka, která začíná ve Vídni, prochází jižními Čechami do Čech východních s jezdeckou křížovatkou na ranči v obci Kovářov.

■ Máte rádi trochu adrenalinu v krvi? I ten vám můžeme nabídnout. V kraji funguje několik lanových a adrenalinových center. Kromě toho u nás najdete také několik hřišť na paintball, skateparky, střelnice nebo golfová hřiště. Zkrátka a dobře, v Pardubickém kraji si přijdete na své, ať jste vyznavačem spíše klasické formy aktivního odpočinku nebo stoupencem adrenalinu. U nás prostě najdete od každého něco. Přijďte a ochutnejte náš Pardubický kraj... www.vychodnicechy.info

víno ze zámeckých sklepů

vínotéka ve sklepení zámku Litomyšl nabízí:

- prodej sudových odrůdových vín v přívlasktové kvalitě
- ochutnávky a prodej lahvových vín nejlepších moravských vinařství
- ochutnávky a prodej lahvových vín z bohatého výběru více než 100 druhů rakouských vín
- pronájem boxů pro Váš privátní archiv

Od května do září volná degustace vín s neomezenou konzumací po dobu 90 minut jen za 300 Kč!

**Speciální nabídka:
Sekt s plovoucími plátky ryzího 24 karátového zlata pro Váš svatební přípitek**

Sklepení zámku Litomyšl otevřeno každý den od 9.00 do 17.00, večerní ochutnávku je možno objednat na tel. 724 063 041

VÝCHODNÍ ČECHY...
Vaše aktivní dovolená.
www.vychodnicechy.info

Investice do vaší budoucnosti
Spolufinancováno Evropskou unií
z Evropského fondu pro regionální rozvoj

Babí Jar. Symfonie, která vyburcovala veřejnost

Pokračování ze str. 6

Vznikla jednovětá kantáta „Babí Jar“, která byla vzápětí rozšířena o další věty na Jevtušenkovy texty a stala se tak první Šostakovičovou plně vokální symfonií.

Vlastně jde o otevřený obraz sovětské reality. První věta se věnuje antisemitismu jako takovému. Vůbec nehází všecku odpovědnost na Němce, jak bylo po celou druhou polovinu 20. století obvyklé. Text zmiňuje kromě vraždění v Babím Jaru také pogrom v Bělostoku (carské Rusko), Dreyfusovu aféru (Francie) a Anne Frank (Nizozemsko). Druhá věta, stojící na místě scherza, označuje humor za nejsilnější zbraň proti diktátorům a jistě se vztahuje na Stalina. Třetí část, v obchodě, poukazuje na nelehký osud sovětských žen, které podobně jako všude jinde ve východním bloku musely zvládat dvojí zátěž zaměstnání a domácnosti.

Čtvrtou větu, Strachy, napsal Jevtušenko přímo na popud Šostakoviče, a můžeme ji proto považovat za za jeho niternou zpověď. Tato věta je plná zlověstných barev, připomínajících roje včel. Jediný paprsek

nevrhá světlo na hrozivou atmosféru: „Strach mluvit s cizincem? Co je proti tomu strach mluvit s vlastní ženou!“

Závěr symfonie, sarkastické pojednání o smyslu velkých kariér, prozrazuje Šostakovičovo vzácné mistrovství spájet ironii s propastnou hrůzou. V tom je ostatně přímým následovníkem díla Gustava Mahlera. Pochopitelně Třináctá nemohla uspokojit očekávání, která měl režim na reprezentativní kompozice svého prvního skladatele. Na druhou stranu už funkcionáři vlastně museli být zvyklí. Po Šostakovičově sedmé symfonii s přízviskem Leningradská se od mistra očekávala další heroická a oslavná díla. Namísto toho se osmá symfonie věnuje nikoliv vítězí Rudé armádě, ale všem válečným obětem, a mohla být těžko chápána jako podpora hrdinského sovětského lidu. Devátá symfonie pak způsobila vyslovený skandál. Nároky na ni byly pochopitelně obrovské. Stalin očekával symfonii, jež překoná všechny dosavadní symfonie, podobně jako Beethovenova Devátá. Šostakovič namísto toho zkompo-

noval dílo trvající sotva dvacet minut, plně úmyslně hloupých dětinských motivů a ironizující žánr symfonie jako takové. Stalino-va reakce se dala očekávat: Šostakovič se ocitl opět na seznamu a se svou další symfonií raději počkal, než Stalin zemřel.

Přes relativní volnost období „tání“ se režim snažil všemi prostředky zmařit premiéru třinácté symfonie. Ze strachu odřekl dirigent i sólista, za oba se musela hledat náhrada. Přesto byla premiéra triumfálním úspěchem, který nebylo možné utajit. Jevtušenko byl proto aspoň donucen text první věty přepracovat tak, aby se v něm více mluvilo o obětech války obecně; provedení symfonie za hranicemi Sovětského svazu bylo zakázáno.

I tak kontroverze kolem díla dokázala vyburcovat veřejnost a minimálně zpomalila plánování definitivního zahlazení stop po masakru v Babím Jaru. Kromě toho Šostakovič použitím Jevtušenkova textu jasně vyjádřil svou podporu mladé generaci ve chvíli, kdy ji ze strany uměleckých autorit nutně potřebovala. **Šimon Voseček**

Aktuální zpravodajství z festivalu najdete na

www.smetanovalitomysl.cz

Výstavy

Bohuslav Reynek – Mezi nebem a zemí

Sály zámeckého pivovaru
11. 6. – 6. 7. 2011
otevřeno denně
od 10 do 18 hodin,
ve dnech konání
pořadů Smetanovy

Litomyšle v areálu zámku otevřeno až do jejich začátku.

Aleš Lamr – Lov začíná očima

Galerie Miroslav Kubík,
Smetanovo nám. 71, 11. 6. – 31. 7. 2011
otevřeno po dobu konání festivalu
Smetanova Litomyšl denně od 10 do 18
hodin, v ostatní dny od 10 do 17 hodin

Slza naděje – LacrimAu

Nový kostel Církve bratrské,
Moravská 1222, 18. – 26. 6. 2011
otevřeno každý den mimo neděle
od 9.00 do 18.00 hod., v neděli od 13
do 18 hodin. Ve dnech konání
pořadů Smetanovy Litomyšl
otevřeno až do jejich začátku.

Haushoferova krajinářská škola

Galerie Kroupa, Smetanovo nám. 60
28.5. – 10.7.2011
otevřeno denně od 10.00 do 18.00

Hluboká přitažlivost

Galerie Zdeněk Sklenář, Mariánská ul.
11. – 30. 6. 2011
otevřeno denně od 10 do 18 hodin

Adolf Kašpar – Filozofská historie

Rodný byt Bedřicha Smetany
10. 6. – 30. 10. 2011
otevřeno každý den mimo pondělí
od 9 do 12 hodin a od 13 do 17 hodin

Jeden ze čtyř

Dům U Rytířů, Smetanovo náměstí
3. – 25. 6. 2011
otevřeno denně kromě pondělí
od 10 do 12 a od 13 do 17 hodin

Zdeněk Sýkora – Geometrické kompozice 1961-1962

White Gallery,
Osík u Litomyšle
12. 6. – 31. 8. 2011
otevřeno denně
od 11 do 17 hodin

Jiří Hejna – Vesmír je jako Pták Ohnivák...

Dům U Rytířů
30.6. – 28.8.2011
otevřeno denně
kromě pondělí
od 10 do 12
a od 13 do 17 hodin

Lucie Suchá – Na cestě

Červená věž, areál Fakulty restaurování
UP Litomyšl, 10. 6. – 5. 7. 2011
otevřeno ve všední dny od 8 do 15 hodin
o víkendech od 9 do 17 hodin

Jiří Kolář

Městské muzeum a galerie ve Svitavách
18.6. – 4. 9. 2011
otevřeno denně kromě pondělí
od 9 do 12 a od 13 do 17 hodin
v červnu sobota a neděle
pouze 13 – 17 hodin

Martin Janecký – Herbarium

Portmoneum - Museum Josefa Váchala
26. 6. – 31. 8. 2011
otevřeno denně mimo pondělí
od 9 do 12 a od 13 do 17 hodin